

ARIADNA CIAŻELA¹

Postrzeganie osób dbających o środowisko przez młodych Polaków

Summary

The perception of people who care about the environment by young Poles

The article presents the results of a study concerning the perception of people protecting the natural environment by students of the universities in Warsaw. According to the study, people protecting the environment are associated with positive characteristics and motivation. The study shows also how popular the negative associations with activity of ecological organizations are.

Słowa kluczowe: środowisko naturalne, ekolog, stereotypy, ekologia, ekologizm, wizerunek ekologów, historia ochrony środowiska, ochrona środowiska w Polsce

Key words: ecologist, stereotypes, ecology, ecologism, image of ecologists, history of protection of natural environment, protection of natural environment in Poland

1. Wprowadzenie

Środowisko naturalne jest przedmiotem zainteresowania zarówno badaczy, jak i mieszkańców Ziemi od wielu lat. Można przywołać

¹ Adres: Wydział Pedagogiczny; Chrześcijańska Akademia Teologiczna, ul. Miodowa 21 c, 00-246 Warszawa; Instytut Studiów Społecznych im. Profesora Roberta B. Zajonca; Uniwersytet Warszawski, ul. Stawki 5/7, 00-183 Warszawa, e-mail: ariadnaciazela@gmail.com

wiele badań przedstawiających stan środowiska oraz świadomość i deklaracje bądź konkretne zachowania wobec niego.

Należy przypomnieć badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski z roku 2014 (Kachaniak i in. 2014). Tylko 8% badanych wskazało ochronę środowiska jako jedną z dziedzin, w której Polska ma najwięcej problemów do rozwiązania. Prawie połowa badanych wskazała troskę o przyszłe pokolenia oraz troskę o zdrowie człowieka jako przyczyny, dla których warto chronić środowisko, co świadczy o dostrzeganiu przez nich związku między ochroną środowiska a sytuacją człowieka we współczesnym świecie.

Osoby badane nie zostały zapytane, jak postrzegają osoby dbające o środowisko, ale, jak się okazało, 50% osób badanych było zdania, że stan środowiska zależy od aktywności każdego z nas. Jednak tylko 23% badanych wskazało na potrzebę uznania przez nasze społeczeństwo kwestii środowiskowych za ważny problem. Jak podsumowują autorzy badania, poziom świadomości ekologicznej w Polsce wciąż nie jest zadowalający. Mimo iż osoby badane są przekonane o indywidualnej odpowiedzialności za stan środowiska, nie przekłada się to na popularność zachowań wspierających jego ochronę. Przedmiotem badania było również zaufanie do osób i instytucji w kwestii środowiska naturalnego. Na pierwszych miejscach znalazły się Lasy Państwowe (78%) oraz naukowcy (77%). Zaufanie do pozarządowych organizacji ekologicznych zadeklarowało 63% uczestników, co było lepszym wynikiem niż w przypadku m.in. Ministerstwa Środowiska (Kachaniak i in. 2014).

Spśród innych badań na temat świadomości ekologicznej, poruszających różne aspekty tematu, warto przypomnieć badanie z 2005 roku na temat świadomości ekologicznej uczniów szkół podstawowych, gimnazjalistów, licealistów i studentów (Kuzior 2005). Jak się okazało, młodzież posiada pewne informacje na temat sposobów ochrony środowiska, chociaż niekoniecznie stosuje je w praktyce. Prawie połowa respondentów na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum wyraziła zdanie, że człowiek ma prawo eksploatować środowisko naturalne w sposób nieograniczony. Studenci okazali się najbardziej świadomi zagrożeń cywilizacyjnych. Jednak nawet oni

nie znali podstawowych pojęć, nie mieli informacji i świadomości dotyczącej środowiska naturalnego i jego ochrony.

Potwierdzeniem istnienia negatywnych skojarzeń, jak również marginalizacji tematyki związanej z ochroną środowiska w ogóle, może być badanie dotyczące prospołeczności na grupie 300 studentów warszawskich uczelni, przeprowadzone w 2012 roku (Ciężela 2014). Osoby badane określały, jakie inicjatywy prospołeczne i instytucje uważają za warte wspierania i jaką kwotę przeznaczyłyby na nie, gdyby miały taką możliwość. Trzy inicjatywy były związane z ochroną środowiska: budowa obiektu przyjaznego środowisku (np. elektrowni wiatrowej), ochrona ginącego gatunku zwierząt oraz działalność organizacji ekologicznej. Budowa obiektu przyjaznego środowisku zyskała wsparcie finansowe większe jedynie od pomocy dla motocyklistów po wypadkach, popularnie kojarzonych z niebezpieczną, brawurową jazdą. Organizacja ekologiczna znalazła się na ostatnim miejscu zestawienia, zarówno jeżeli chodzi o deklarowane poparcie, jak i gotowość wsparcia finansowego.

Mimo iż brakuje badań poruszających wprost problematykę postrzegania osób dbających o środowisko, jako wskaźnik zjawiska można, jak sadzę, potraktować teksty kultury, w tym satyrę wychytującą często istotne cechy przedstawianych w „krzywym zwierciadle” zjawisk. Bardzo dobrym przykładem jest tutaj skecz o ekologach jednego z najbardziej znanych kabaretów w Polsce – Kabaretu Moralnego Niepokoju, który mogliśmy oglądać wkrótce po sporze o chroniony teren Doliny Rospudy, o zachowanie którego walczyli ekolodzy i część mieszkańców w 2007 roku. Scenka przedstawiała spotkanie w lesie ekologów z myśliwymi. Ekolodzy byli ubrani w stylu orientalnym i obwieszani koralikami. Głosili niezrozumiałe dla rozmówców hasła, takie jak „Żądamy wolności dla Tybetu!” Podkreślali również, że są wegetarianami. Przedstawieni zostali jako nawiedzeni ekscentrycy i dziwacy. Mimo iż skecz był z założenia prześmiewczy i ukazywał ekologów w sposób karykaturalny, co więcej, wyśmiewał również kompletną ignorancję ich rozmówców, trudno zaprzeczyć, że był skierowany do widzów w całym kraju i dla większości z nich żarty były zrozumiałe.

Przywołane powyżej badania i obserwacje świadczą o tym, że organizacje ekologiczne nie budziły, jeszcze niedawno, wśród dużej części polskiego społeczeństwa zbyt pozytywnych skojarzeń. Czy w chwili obecnej można stwierdzić, że w postawach tych występują jakieś istotne zmiany?

2. Współczesny wizerunek ekologów w mediach

Jak pisze Anthony Giddens, od połowy lat dziewięćdziesiątych do dzisiaj można obserwować konflikt określany obecnie jako „wojna kulturowa”, w ramach której widać wyraźny podział na „lewicową” i „prawicową” wizję świata, co ma miejsce w szczególności w USA oraz mniej wyraźnie w Europie Zachodniej, gdzie ochrona środowiska jest akceptowana przez większość społeczeństwa. Niemcy, Francja czy Szwecja to kraje, w których ochrona środowiska do dzisiaj nie jest tak oficjalnie kontestowana, jak ma to miejsce w USA. Dlatego można mówić o opozycji konserwatywnej orientacji USA i socjaldemokratycznej orientacji Europy Zachodniej, co owocuje głębokimi sprzecznościami w podejściu do ekologii i ekologów, istnieniem dwu przeciwstawnych, opozycyjnych wizji (Giddens 2010).

Współczesną Polskę cechuje słaby rozwój świadomości ekologicznej. Wynika to również z tego, że nad rozwojem świadomości ekologicznej społeczeństwa pracuje się od stosunkowo niedawna. Stosunek Polaków do ochrony środowiska jest zdecydowanie bliższy typowemu dla „prawicowej” wizji świata niż podejściu krajów Europy Zachodniej.

W Polsce obecnie najpopularniejsze są poglądy neoliberalne oraz konserwatywne. Bardziej przyjazne środowisku ideologie lewicowe są mało popularne. Co więcej, obciążone są negatywnymi skojarzeniami, często związanymi z poprzednim ustrojem.

Znaczenie dla postrzegania problematyki ma również wizerunek ekologów w mediach i kulturze popularnej. Ekolog jest postacią, która pojawiła się we współczesnej wyobraźni masowej w latach sześćdziesiątych XX wieku. Od tej pory przykuwa uwagę jako wyraziciel idei związanych z pojawieniem się świadomości globalnych problemów

ludzkości, znajdujących wyraz w poczuciu zagrożenia środowiska naturalnego i konieczności walki o jego ochronę.

W Polsce szczególny wysyp negatywnych stereotypów i skojarzeń z osobami chroniącymi środowisko nastąpił po aferze z Doliną Rospudy. Protesty ekologów, przybierające formę przywiązywania się do drzew, zostały nagłośnione przez media, co zaowocowało utrwaleniem się w świadomości społecznej skojarzenia ekologów z tego typu zachowaniami. Popularne stało się w tym czasie określanie ekologów mianem „oszołomów”.

„Oszołom” to słowo powszechnie używane w języku potocznym. Zgodnie z internetowym Słownikiem Języka Polskiego PWN oznacza ono „człowieka ślepo podporządkowanego jakiejś idei i wierzącego w nią bezgranicznie” lub „kogoś zachowującego się nienormalnie” (Web-01). Można przypuszczać, że w stosunku do ekologów używane było w obu powyższych znaczeniach.

Postaci ekologów nie zabrakło również w literaturze popularnej, czego bardzo dobrym przykładem może być szwedzka powieść kryminalna *Arka zabójców* autorstwa Åsy Schwarz, wydana w 18 krajach (Schwarz 2012). Główna bohaterka, Nova Barakel, jest niezwykle barwną postacią. 19-letnia aktywistka Greenpeace ma dredy i liczne kolczyki. Przez dziennikarzy i krytyków porównywana jest do bohaterki bardzo popularnej serii *Milenium* Stiega Larssona, hakerki Lisbet Salander. Bohaterka cały czas zastanawia się, co i ile produkuje dwutlenku węgla oraz w jaki sposób szkodzi środowisku. W banku prosi o wypłacenie dużej sumy pieniędzy koniecznie w przyjaznej środowisku szarej kopercie. Nie jada w McDonalddie, ponieważ było hodowane na hamburgery produkuje metan, który jest jedną z głównych przyczyn globalnego ocieplenia.

Samo zawiązanie akcji ukazuje działalność Greenpeace jako awanturników. Główna bohaterka włamuje się do mieszkania prezesa firmy znajdującej się na szczycie „Brudnej Trzydziestki” – listy trzydziestu najbardziej niebezpiecznych dla środowiska elektrowni w Europie. Celem włamania jest pozostawienie w mieszkaniu napisów graffiti czerwoną farbą, takich jak „mordercy” i „krwawe pieniądze”. Okazuje się jednak, że w mieszkaniu ktoś był przed nią. Młoda aktywistka

znajduje zwłoki prezesa i jego żony, a sama staje się główną podejrzaną o morderstwo.

Śledząc amerykańskie filmy zauważyć można jednak obecność od kilku lat problematykę wizji katastrofy spowodowanej działalnością człowieka. Są to m. in.: „Pojutrze” (2004), „2012” (2009), „Snowpiercer: Arka przyszłości” (2013), „Interstellar” (2014). Filmy katastroficzne, podobnie jak horrory, stanowią – jak można sądzić – odzwierciedlenie aktualnych lęków obecnych w świadomości społeczeństwa. Nie należy tutaj zapominać, że Stany Zjednoczone przodują w efektywnych filmach katastroficznych również dlatego, że mają największe możliwości techniczne i finansowe. Jednak niezależnie od powyższych czynników obecność tej tematyki można uznać za wyraźny „znak czasów”.

Warto przyjrzeć się również ewolucji znaczeniowej popularnego obecnie słowa „ekolog”. Podstawowym znaczeniem słowa „ekolog” jest specjalista w dziedzinie relacji i zależności między żywymi organizmami, posiadający odpowiednie wykształcenie i prowadzący badania w tym zakresie. Obecnie w języku potocznym „ekologiem” nazywa się każdego działacza na rzecz ochrony środowiska. Słowo stało się również synonimem wyznawania określonej ideologii (Web-02).

Jak pisze Ludwik Tomiałojć, obecnie wyróżnić można 4 rodzaje działaczy zaangażowanych w ochronę środowiska (Web-02). „Ekolodzy”, inaczej „środowiskowcy”, to działacze zwykle nie posiadający formalnego wykształcenia biologicznego, ale zdobywający wiedzę na własną rękę i w ramach praktycznej działalności. Czasami ulegają nieprawdziwym hasłom i powtarzają niesprawdzone mity, co może prowadzić do nie w pełni przemyślanych działań, jak również do nadmiernego nagłaśniania zagrożeń.

„Ekowojownicy” to podgrupa „ekologów”, których wyróżniają bardziej radykalne formy działania. Szczerze wierzą w to, co robią, i nieraz posuwają się do działań na granicy prawa. Mają tendencję do nagłaśniania problemów i alarmowania, również mijając się z prawdą. Do tej grupy zaliczają się aktywiści takich organizacji jak Greenpeace czy mniej znanej w Polsce Earth First. Sposób ich działania odbija

się na wizerunku wszystkich osób działających na rzecz ochrony środowiska, czego przykładem może być kojarzenie „ekologów” z przywiązywaniem się do drzew po akcji w obronie Doliny Rospudy.

„Ekoterrorysty” to osoby działające poza prawem, nie stroniące od metod agresywnych i brutalnych. W tej grupie znajdują się również szantażyści i osoby zamieszane w korupcję, biorące łapówki. Ta grupa najbardziej szkodzi wizerunkowi osób dbających o środowisko. W mediach można spotkać doniesienia oraz insynuacje na jej temat.

„Znachorzy ekologii” to osoby, którym los przyrody jest w rzeczywistości obojętny, ale podszywają się pod idee ekologiczne, by wykorzystać je do własnych celów. Mogą chcieć za pomocą głoszenia idei ekologicznych zdobyć popularność, czy też odnieść korzyści materialne. Ich aktywność może być związana bezpośrednio z ich interesem, np. protesty przeciwko inwestycji w pobliżu ich domu.

Co obecnie można o „ekologach” przeczytać bądź usłyszeć w polskich mediach?

W „Uważam Rze” z maja 2015 r. tematem numeru jest artykuł *Ekoterrorysty* (Pietrzak 2015). Autor przedstawia działaczy organizacji ekologicznych jako szantażystów oczekujących łapówek, a stowarzyszenia ekologiczne nazywa „maszynkami do zarabiania pieniędzy na przedsiębiorcach”. Mimo iż autor omawia szerzej wątpliwą moralnie działalność tylko jednego człowieka i jego współpracowników, twierdzi, że stowarzyszeń ekologicznych są w Polsce „setki, jeżeli nie tysiące”, i boją się ich zarówno przedsiębiorcy, jak i urzędnicy.

Z kolei na łamach „Gazety Wyborczej” z 24 lutego 2012 r. można znaleźć polemikę z tego typu stanowiskami (Karaczun i in. 2012). Artykuł po wiele mówiącym tytułem *Ci okropni ekolodzy* to wypowiedź specjalistów w zakresie ekologii. Piszą, że publicyści zarzucają ekologom łapówkarstwo, twierdzą, że motywacją ich działań nie jest występowanie w interesie publicznym, ale chęć zysku. Gdy ekolodzy zainteresowali się sprawami energetyki w Polsce, do powszechnego użytku weszły krzywdzące określenia, takie jak „ekoterroryzm” czy „ekoharacze”. Organizacje ekologiczne chcą brać udział w dialogu na temat przyszłości kraju, ale nikt z nimi nie chce rozmawiać. Gdy

zgłaszają sprawę do sądu lub odwołują się do instytucji unijnych, nazywani są oszołomami i zdrajcami.

Również w „Polityce” znaleźć można liczne artykuły poruszające tematykę związaną z ochroną środowiska. Protesty ekologów budzą zrozumiałe emocje, ponieważ ludzie chcą mieć dobre drogi i nie chcą dopłacać do ochrony gatunku motyla. Joanna Podgórska nie zaprzecza, że sytuacje wyłudzania łapówek przez ekologów się zdarzały, ale obecnie są to wyjątki, co więcej organizacje mają zaplecze eksperckie (Podgórska 2010). W ramach innego artykułu, dotyczącego wyczerpywania się zasobów naturalnych, autor sugeruje, wbrew popularnym przekonaniom, by nie oskarżać ekologów o katastrofizm, ale uważnie wczytać się w ich argumenty, ponieważ raport WWF mówi, że katastrofa może mieć miejsce, ale nie musi, i zawiera rady, jak można jej uniknąć (Bendyk 2008).

3. Badanie

Celem prezentowanego badania na temat postrzegania osób dbających o środowisko było sprawdzenie, jakie cechy, motywacje i zachowania są takim osobom przypisywane i czy ich wizerunek jest pozytywny, czy negatywny.

Badanie przeprowadzone zostało od kwietnia do czerwca 2015 roku. Wzięło w nim udział 400 osób. Uczestnikami badania byli studenci warszawskich uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Politechniki Warszawskiej, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Szkoły Głównej Handlowej, Akademii Pedagogiki Specjalnej i Akademii Obrony Narodowej. Osoby badane były przedstawicielami różnych kierunków i wydziałów, m.in. psychologii, prawa, pedagogiki, informatyki, stosunków międzynarodowych, ochrony środowiska. Badana grupa została celowo dobrana tak, by znalazły się w niej osoby o jak najbardziej różnorodnym wykształceniu i zainteresowaniach.

Zadaniem osób badanych była odpowiedź na pytanie: „Oceń, w jakim stopniu poniższe określenia i zachowania charakteryzują osoby dbające o środowisko naturalne”. Popularne pojęcie „ekolog”

celowo nie zostało użyte, ponieważ obecnie stało się synonimem wyznawania określonej ideologii, jak również aktywnego członkostwa i działania w organizacji ekologicznej. Co więcej, wielu osobom automatycznie kojarzy się ono z aktywnymi działaczami organizacji, takich jak Greenpeace, biorącymi udział w głośnych i awanturniczych akcjach. W badaniu nie chodziło również o postrzeganie zawodowych biologów-ekologów. Pojęcie „ekolog” nie zostało użyte, by uniknąć zawężenia do któregośkolwiek z powyższych znaczeń.

Kwestionariusz zawierał 88 określeń i zachowań, do których badani mieli ustosunkować się na 5-ciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „nie”, a 5 – „zdecydowanie tak”. Określenia w kwestionariuszu dotyczyły wieku i wykształcenia, światopoglądu, poglądów politycznych, zachowań, cech i motywacji.

3.1. Wiek i wykształcenie osób dbających o środowisko

Czy dbanie o środowisko kojarzone jest z osobami w konkretnym wieku? Czy zdaniem osób badanych istnieje związek między troską o środowisko naturalne a poziomem wykształcenia?

Tab. 1. Wiek przypisywany osobom dbającym o środowisko (%)

Wiek	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
młody wiek	9	28,5	32,25	21,75	8,25
dojrzały wiek	7,5	22	33,25	29,5	7,75

Tab. 2. Wykształcenie przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Wykształcenie	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
wyższe	6,75	11,5	20,75	46,5	14,5
wykształcenie przyrodnicze	7,5	10,5	12,5	29,75	39,75
brak wykształcenia	23,75	26	39,25	6,75	4,25

Czy ochrona środowiska jest popularna jedynie wśród osób młodych? Czy interesują się nią tylko osoby młode, jako stereotypowo bardziej otwarte na nowości i podatne na nowe mody? Czy może osoby w nieco starszym wieku cechuje mniej idealistyczne podejście do tematu, ale za to większa świadomość? Z odpowiedzi respondentów wynika, że osoby dbające o środowisko nie są kojarzone ani z młodym, ani z dojrzałym wiekiem.

W kwestii wykształcenia 61% osób badanych powiązało troskę o środowisko naturalne z posiadaniem wyższego wykształcenia, natomiast prawie 70% z posiadaniem wykształcenia w kierunku przyrodniczym. Skojarzenie to wynika prawdopodobnie z przekonania o większej świadomości osób wykształconych, jak również o ich lepszej orientacji w aktualnych trendach.

3.2. Negatywne skojarzenia wobec osób dbających o środowisko związane z działalnością organizacji ekologicznych

Czy na postrzeganiu osób dbających o środowisko odcisnęły piętno działalność niektórych organizacji ekologicznych oraz doniesienia o niej w mediach?

Tab. 3. Negatywne skojarzenia związane z działalnością ekologów (%).

Działalność ekologów	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
awanturnicze demonstracje	23,75	35	20,75	13,75	6,75
szokujące akcje	17,25	29,75	24	20,75	8,25
agresywność w działaniu	32	28,25	24	11,25	4,5
podatność na korupcję	41,5	24	23,5	7,5	3,5
łapówkarstwo	41	25,75	21,75	6,75	4,75
ekoterroryzm	25	20,25	32,25	11,5	11
terroryzm	50	17,5	25,25	3,25	4

Działalność ekologów	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
nadmierne nagłaśnianie problemów i zagrożeń	12,75	18,25	24,75	27,25	17
przywiązywanie się do drzew	11	14	19,5	26	29,5

3.3. Stereotyp dbającego o środowiska ekscentryka?

Wspomniany już we wstępie skecz o ekologach Kabaretu Moralnego Niepokoju powstał na fali uprzedzeń wobec ekologów po aferze z Doliną Rospudy. Czy obecnie, kilka lat po tamtych wydarzeniach, wizerunek osób dbających o środowisko sparodiowany w ramach powyższego skeczu jest aktualny?

Tab. 4. Zainteresowania i upodobania przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Zainteresowania i upodobania	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
ekscentryczność	11,25	18,5	41,5	21	7,75
zamiłowanie do egzotyki (orientalizm)	13,5	15,25	36,5	25,25	9,5
upodobanie do mistyki Wschodu	18,5	16,75	43,25	15,5	6
medytacja	11,75	12	33	26	17,25
nawiązywanie do Indian	21,5	16,75	44,5	11,5	5,75
wegetarianizm	13	11,75	18,25	33,25	23,75
weganizm	13,25	10	26	26,25	24,5

Osoby dbające o środowisko nie są kojarzone ani z zamiłowaniem do egzotyki, ani z ekscentrycznym zachowaniem. Część respondentów kojarzy osoby dbające o środowisko z wegetarianizmem

i weganizmem. Być może wynika to ze skojarzenia wegetarianizmu ze zdrowym i świadomym odżywianiem. Być może jednak zwyczajnie żywieniowe osób badających o środowisko motywowane są, zdaniem osób badanych, nie względami zdrowotnymi, ale ideologicznymi, np. miłością do zwierząt, jak również faktem, że masowa hodowla zwierząt na mięso nie jest obojętna dla środowiska.

3.4. Ochrona środowiska a światopogląd

Czy w Polsce osoby dbające o środowisko są postrzegane jako religijne lub kojarzone z konkretnym wyznaniem?

Tab. 5. Światopogląd przypisywany osobom dbającym o środowisko (%).

Światopogląd	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
chrześcijaństwo	16	18,75	39	21,5	4,75
ateizm	22,25	18,5	49,25	6,75	3,25
wrogość wobec katolicyzmu	34,25	20	37	5,5	3,25
religijność	13,25	19,75	42,25	19,75	5
buddyzm	17,25	8,25	38,25	17,75	18,5
hinduizm	17	11,75	42,5	15,25	13,5

Osoby dbające o środowisko naturalne nie są kojarzone przez osoby badane z żadnym konkretnym światopoglądem ani religią. Nie są również kojarzone z wrogością wobec katolicyzmu – 54% osób badanych odpowiedziało „nie” lub „raczej nie”, a jedynie 8,8% odpowiedziało pozytywnie. Stosunkowo niewiele osób wskazało również na buddyzm – religię rzadko występującą w Polsce, ale czasami świadomie wybieraną przez część osób, zwykle już w dorosłym życiu.

3.5. Ochrona środowiska a poglądy polityczne

Z jakimi poglądami politycznymi wiąże troskę o ochronę środowiska młodzi Polacy?

Tab. 6. Poglądy polityczne przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Poglądy polityczne	nie	raczej	nie wiem	raczej	zdecydowanie
		nie		tak	tak
liberalizm	18,5	15,5	44,5	17,5	4
prawicowe poglądy	21,75	17,25	45	12,25	3,75
lewicowe poglądy	18,5	12,5	49	14,5	5,5
alterglobalizm	13	12,75	50,25	15,75	8,25
krytyka wolnego rynku	11,25	17	48,25	17,75	5,75
wrogość wobec kapitalizmu	18	17,75	40,75	15,5	7
patriotyzm	13	19,5	30,75	29,75	7
kosmopolityzm	14,5	16,25	49	15,75	4,5
tradycjonalizm	11,75	17,25	40	6,5	6,5
autorytaryzm	25,25	21,25	37,5	11,75	4,25

Jak widać, ochrona środowiska nie jest kojarzona przez osoby badane z żadnymi konkretnymi poglądami politycznymi.

3.6. Zachowania

W jaki sposób osoby dbające o środowisko postępują na co dzień? Co robią na rzecz ochrony środowiska? Czy i w jaki sposób przekłada się to na ich styl życia?

Tab. 7. Zachowania przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Zachowanie	nie	raczej	nie wiem	raczej	zdecydowanie
		nie		tak	tak
zdrowy styl życia	1	5	9,25	45,25	39,5
zdrowe odżywianie	2,5	6,5	12,25	49,75	29
segregowanie odpadów	0,5	2	5,25	25,5	66,75
oszczędzanie wody	0,75	4,25	8,75	30,5	55,75
oszczędzanie energii	2	4,75	7	35,25	51

Dbanie o środowisko kojarzone jest silnie z zachowaniami, takimi jak segregowanie odpadów, oszczędzanie wody i prądu. Interesujące jest zauważalne skojarzenie dbania o środowisko naturalne ze zdrowym stylem życia i zdrowym odżywianiem, co prawdopodobnie wynika z przekonania o wysokiej świadomości.

3.7. Jakie są osoby dbające o ochronę środowiska?

Jakie cechy są przypisywane osobom dbającym o środowisko? Co jest motywacją dla ich działań – poczucie odpowiedzialności czy może ślepe podążanie za modą?

Tab. 8. Negatywne cechy przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Cecha	nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
oszołomstwo	36	22,75	26	7,75	7,5
napastliwość	30,5	27,5	28	8,25	5,75
śmieszność	30,5	23,75	29,5	10	6,25
naiwność	24,5	28,75	28	12,75	6
brak wyobraźni	39,5	32	18,5	6,5	3,5
bezrefleksyjność	25	29,5	31,25	9,25	5
fanatyzm	18,75	21	33	18	9,25
ignorancja	35	32	21,5	7,5	4
brak rzetelnej wiedzy o środowisku naturalnym	34,75	29,75	22,25	9	4,25
arogancja	33	29,5	25	7,25	5,25
kierowanie się modą	17,25	29	23,75	21	9
egoizm	39,75	29,5	19,75	7,25	3,75
kompleksy	27,5	27,25	33,5	7,25	4,5
wrogość wobec ludzi	37,5	30,25	20,5	7,75	4
wrogość wobec cywilizacji	27,5	28	22,75	11,75	10
interesowność	24	25,25	23,5	19	8,25
nieodpowiedzialność	52	22,25	13	7,5	5,25
dwulicowość	32,75	29	27,75	7,25	3,25
chęć ograniczenia wolności innych	28,75	28,75	26,25	11,5	4,75

Tab. 9. Pozytywne cechy przypisywane osobom dbającym o środowisko (%).

Cecha	nie	raczej	nie wiem	raczej	zdecydowanie
		nie		tak	tak
rozsądek	3,5	5	14,5	45,25	31,75
dojrzałość	2,5	7,75	20,25	49	20,5
mądrość	4	6,25	23	48,25	18,5
racjonalność	5,7	10,25	21,25	46,75	16
wysoka świadomość	2	6,5	9,75	35	46,75
orientacja w aktualnych wydarzeniach	6	8,5	26,25	41	18,25
poczucie odpowiedzialności	3,25	4,75	10,75	48,25	33
perspektywiczne myślenie	5,5	7,75	14,5	45,75	26,5
umiejętność przewidywania	9	13,75	19	40,75	17,5
gospodarność	3	7,5	22	49,75	17,75
troska o przyszłe pokolenia	2,75	6	9,25	40,25	41,75
altruizm	6	6,3	34,5	35,7	17,5
idealizm	5,8	7,5	26	40	20,7
pasja	3,5	4,75	21,25	42,5	28
odwaga	6,75	8,5	31,75	36,5	16,5
nonkonformizm	14,25	13	50,25	17,25	5,25
zaangażowanie	2	4,25	11,75	50	32
bezinteresowność	6,5	9,5	29,25	34,75	20
zdolność do poświęceń	2,5	6,25	21	46,75	23,5
uczciwość	4,75	7,25	28	36,25	23,75
szlachetność	5,5	8,5	22,25	46,75	17
wrażliwość	3,5	6	13,25	55,75	21,5
empatia	7,25	8	22,25	45,5	17
otwartość na potrzeby innych	6,25	7,5	18,75	46	21,5
poczucie jedności z naturą	1,25	3,25	9	27,5	59

Z odpowiedzi studentów wynika, że osobom dbającym o środowisko przypisuje się raczej pozytywne niż negatywne cechy i motywacje. Dbanie o ochronę środowiska kojarzone jest z jednej strony z odpowiedzialnością i troską o przyszłe pokolenia, z drugiej z wysoką

świadomością. Motywacją dla ochrony środowiska jest, zdaniem badanych osób, również szczere poczucie jedności z naturą.

4. Dyskusja wyników

Z wyników badania wyłania się pozytywny obraz osób dbających o środowisko. Osoby dbające o środowisko to, zdaniem studentów, osoby wykształcone i cechujące się wysoką świadomością. Prowadzą zdrowy styl życia i dobrze się odżywiają. Podejmują codzienne czynności służące ochronie środowiska, takie jak segregowanie odpadów, oszczędzanie energii i wody. Są odpowiedzialne, a motywacją ich działań jest troska o przyszłe pokolenia i poczucie jedności z naturą.

Z odpowiedzi respondentów wynika, że osoby dbające o środowisko nie są kojarzone ani z młodymi idealistami, ani z osobami w dojrzałym wieku, bardziej świadomymi. Istnienie rzeczywistego związku między wiekiem a troską o środowisko stało się obiektem badań. W 2009 roku w Ameryce Północnej przeprowadzono badanie z udziałem 2 grup wiekowych: osób w wieku 16-25 lat i 56-85 lat (Dolderman i in. 2009). Osoby młode okazały się bardziej skoncentrowane na wartościach materialnych i rozwoju zawodowym. Osoby w wieku dojrzałym deklarowały większe zainteresowanie ochroną środowiska i własnym zdrowiem. Etap życia, również zawodowego, oraz sytuacja materialna okazały się mieć duży wpływ na wartości i cele, na jakich jednostka się koncentruje.

Rezultaty powyższego badania mogą być jednak związane nie tylko z aktualną sytuacją życiową uczestników. W Ameryce można zauważyć duże zainteresowanie ochroną środowiska wśród osób, których młodość przypadła na epokę kultury hippisowskiej i siłą rzeczy te idee pozostały w ich świadomości, w związku z tym należałoby być ostrożnym z uogólnianiem wyników powyższych badań na mieszkańców innych krajów.

Przypomnijmy również, że zgodnie z wynikami prezentowanego tutaj badania, jeśli chodzi o wykształcenie, to osobom dbającym o środowisko przypisywane jest wykształcenie wyższe (61% osób badanych) oraz wykształcenie przyrodnicze (prawie 70% respondentów).

Można sądzić, że dbanie o środowisko wiąże się z wiedzą i świadomością jego stanu.

Uczestnicy badania nie kojarzą troski o środowisko z wyznaniem konkretnej religii ani światopoglądu. Tymczasem związek między ekologią a religią stał się przedmiotem licznych badań (Eckberg, Blocker 1989, za: Gaardner, Stern 2002). Chociażby w badaniu przeprowadzonym w 1989 roku w Ameryce pytano osoby badane, jakiego są wyznania, jak również, jaki mają stosunek do Biblii – czy jej treść należy traktować dosłownie, czy raczej metaforycznie? Można było zauważyć wyraźną negatywną korelację troski o ochronę środowiska zarówno z deklarowaniem się jako chrześcijanin bądź Żyd, jak i traktowaniem Biblii dosłownie. Podobne badania nie zostały przeprowadzone w Polsce, ale nie można wykluczyć występowania podobnych zależności.

W świetle uzyskanych wyników, osoby dbające o środowisko nie są kojarzone z żadną orientacją polityczną. Jest to wynik interesujący z tego względu, że, jak już zostało wspomniane wcześniej, troska o ochronę środowiska w rzeczywistości częściej wiąże się z poglądami lewicowymi. Potwierdzają to badania, z których wynika, że w Stanach Zjednoczonych większe zainteresowanie problematyką ochrony środowiska prezentują zwolennicy partii demokratycznych i liberalnych w porównaniu ze zwolennikami partii konserwatywnych i republikańskich. W Wielkiej Brytanii te same zależności można zaobserwować w przypadku wyborców prawicowych Torysów i lewicowych Laburzystów (Worcester, Corrado 1991, za Iizuka 2000). Badanie przeprowadzone w Polsce w okresie wyborów w 2011 roku wykazały co prawda niewielkie, ale zauważalne podobne tendencje (Czaja, Gutowski, 2014). Wynik uzyskany w prezentowanym tutaj badaniu z udziałem warszawskich studentów tego nie potwierdza, co można tłumaczyć przypuszczalnie aktualną sytuacją polityczną w Polsce i niską popularnością poglądów lewicowych.

Mimo wielu negatywnych doniesień o działalności ekologów w mediach, ochrona środowiska nie jest powszechnie kojarzona ani z awanturnictwem, ani z korupcją. Media chętnie informują o akcjach, nieraz szokujących, działaczy związanych z bardziej radykalnymi

organizacjami ekologicznymi, jak np. Greenpeace. O działalności nieco bardziej wyważonych organizacji, jak np. WWF, słyszy się w mediach rzadko. Mimo niekorzystnego wizerunku ekologów kreowanego w niektórych mediach, w świadomości osób badanych nie ma skojarzeń z korupcją, terroryzmem czy agresywnością. Wspomnienie ekologów przywiązujących się w ramach protestu do drzew pozostaje jednak nadal obecne w świadomości młodych Polaków, mimo iż od wydarzeń w Dolinie Rospudy minęło już 8 lat. Osobom dbającym o środowisko przypisuje się również nadmierne nagłaśnianie problemów i zagrożeń, co można tłumaczyć m.in. licznymi dyskusjami w mediach nad przyczynami, czy wręcz nad istnieniem problemu globalnego ocieplenia.

Część osób wskazała na kierowanie się modą jako motywację do ochrony środowiska. Stosunkowo niewiele osób przypisuje również osobom dbającym o środowisko nonkonformizm. Może to oznaczać, że ochrona środowiska naturalnego, bycie „eko”, jest kojarzone jako aktualnie modne i promowane w mediach, a nie jako przejaw samodzielnego myślenia i buntu. Może to wynikać z kojarzenia ochrony środowiska z promocją zdrowego stylu życia oraz idei „slow life”, jak również barami wegańskimi, traktowanymi obecnie jako snobistyczne. Wyniki badania sugerują, że skojarzenie osób dbających o środowisko z buntownikami, antysystemowcami i hippisami odchodzi w przeszłość.

Raczej pozytywny wizerunek osób dbających o środowisko, wyłaniający się z rezultatów prezentowanych badań, można tłumaczyć tym, że studenci, w dodatku w dużym mieście, to grupa relatywnie otwarta i posiadająca niewiele uprzedzeń. Jest to również grupa otwarta na trendy i mody, również zagraniczne, takie jak promocja idei „slow life” czy bycia „eko”. Interesujące mogłoby być porównanie rezultatów prezentowanego badania z wynikami podobnych badań przeprowadzonych wcześniej, w tym przeprowadzonych wkrótce po aferze z Doliną Rospudy, by móc pośrednio wnioskować, jak na przestrzeni lat zmienia się nie tylko świadomość ekologiczna młodych Polaków, ale również ich stosunek do osób dbających o środowisko naturalne. Niestety nie jest to możliwe, ponieważ badania nad

postrzeganiem osób dbających o środowisko nie zostały w stosownym czasie przeprowadzone. Tematyka związana z ochroną środowiska oraz świadomością ekologiczną wciąż stwarza pole do przyszłych badań.

Bibliografia

- Bendyk E., 2008, *Dieta naturalna*, Polityka, vol. 46 (2680).
- Ciążela A., 2014, *Kto zasługuje na pomoc? Poparcie dla wybranych inicjatyw prospołecznych wśród studentów uczelni warszawskich*, *Studies in Global Ethics and Global Education*, vol. 2, 43-53.
- Czaja M., Gutowski S., 2014, *Środowisko – tak, Zieloni – nie. Problematyka ochrony środowiska naturalnego w badaniach empirycznych*, *Political Preferences*, vol. 8, 99-116.
- Dolderman D., Quick L., Lockwood P., Chasteen A., 2009, *Age Differences in Pro-Environmental Motivation*, Referat wygłoszony na American Psychological Association 117th Annual Convention, Toronto.
- Gardner G. T., Stern P. C., 2002, *Environmental Problems and Human Behavior*, Pearson Custom Publishing, Boston.
- Giddens A., 2010, *Klimatyczna katastrofa*, Prószyński i S-ka, Warszawa.
- Iizuka, M., 2000, *Role of Environmental Awareness in Achieving Sustainable Development*, ECLAC.
- Kachaniak D., Skrzyńska J., Trząsalska D., 2014, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. Raport TNS Polska dla Ministerstwa Środowiska*.
- Karaczun Z., Kassenberg A., Stoczkiewicz M., 2012, *Ci okropni ekolodzy*, *Gazeta Wyborcza*, vol. 46 (7471).
- Kuzior A., 2005, *Zrównoważony rozwój w edukacji ekologicznej*, w: Papużyński A. (red.), „Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka”, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz, 279-293.
- Pietrzak L., 2015, *Ekoterrorysty*, *Uważam Rze*, vol. 5 (163).
- Podgórska J., 2010, *Darz bóbr*, *Polityka*, vol. 28 (2764).
- Schwarz Å., 2012, *Arka zabójców*, tłum D. Zych, Wydawnictwo Amber, Warszawa.

Witryny internetowe:

- (Web-01) Słownik Języka Polskiego PWN, <<http://sjp.pwn.pl/sjp/oszolom;2496828.html>>, dostęp: 17.08.2015.
- (Web-02) Tomiałojc L., *Kto to jest „ekolog”?*, w: „Dziki Życie”, Vol. 2 (200) 2011, luty 2011, <<http://pracownia.org.pl/dziki-zycie-numery-archiwalne,2300,article,5253>>, dostęp: 20.08.2015).